

SPREČAVANJE I KONTROLA BOLESTI KOJE PRENOSE KRPELJI

1. ŠTO SU KRPELJI?

Krpelji su sitni insekti koji su značajni kao mogući put prijenosa bolesti za ljude i životinje. Aktivni su od ranog proljeća do kasne jeseni. U tom razdoblju ženke traže hranu koja im je potrebna za razvoj jajašaca budućih krpelja. To je krv koju sišu tako da ubodu žrtvu: čovjeka ili druge sisavce. Tijekom hladnih mjeseci žive pod lišćem, a od početka proljeća pa do kasne jeseni najčešće se popnu na rubove niskog raslinja, žbunja i šikara do visine 1 metra, gdje čekaju žrtvu te se prikače za nju u trenutku kad ih žrtva očeše. Krpelji su insekti koji ne lete niti padaju s drveta.

Sl.1 Stanište šumskog krpelja (nisko raslinje, žbunje, šikare)

Sl.2 Krpelj „čeka žrtvu“

Boja krpelja je smečkasto siva. Kada dođu na kožu žrtve traže krvnu žilu najbližu površini kože, a to može trajati i dan do dva. Potom ubodom kroz kožu dođu do unutrašnjosti krvne žile i hrane se krvlju. Rilce je nalik nazubljenoj pili, a ubod najčešće ne boli niti se osjeti. Hranjenje može potrajati i do tjedan dana. Odrasli krpelj je prije hranjenja veličine zrna pšenice, a nakon hranjenja veličine zrna graška. Ako je krpelj zaražen može žrtvi putem svoje sline

direktno u krvnu žilu ubrizgati i uzročnike zaraznih bolesti. Krpelji se zaraze sišući krv zaraženog domaćina (čovjeka ili životinje) te naknadno šire zarazu svojom zaraženom slinom koju „uštrcaju“ u idućeg domaćina.

Sl.3 Odrasli krpelj

Sl.4 Krpelj probio kožu

Sl.5 Rilce krpelja (narančasto)

Sl.6 „Nahranjeni“ krpelj

2. KOJE BOLESTI PRENOSE KRPELJI

Na području sjeverozapadne Hrvatske ljudi obolijevaju najčešće od dviju bolesti čiji su prijenosnici krpelji, a to su Lyme borelioza (lajmska bolest, erythema migrans) i krpeljni meningoencefalitis (KME).

2.1. Lyme borelioza (lajmska bolest, erythema migrans)

Najčešća bolest koju prenose krpelji, a uzročnik je bakterija pod nazivom *Borrelia burgdorferi*. Manifestira se promjenom na koži u obliku prstena s crvenim rubom koji se postepeno širi oko mjesta uboda. U prirodnim žarištima u koje spada i Krapinsko zagorska županija (KZŽ) oko 30% krpelja zaraženo je ovom bakterijom i potreban je kontakt krpelja i čovjeka u trajanju od barem 24 sata kako bi se uzročnik prenio slinom krpelja na čovjeka (Šumarski list 7-8/1999).

Rani znakovi i simptomi (3 do 30 dana nakon uboda krpelja):

- Groznica, zimica, glavobolja, umor, bolovi u mišićima i zglobovima te natečeni limfni čvorovi mogu se pojaviti bez osipa
- Osip
 - Javlja se kod otprilike 70 do 80 posto zaraženih osoba
 - Počinje na mjestu uboda krpelja nakon odgode od 3 do 30 dana (prosjek je oko 7 dana)
 - Postupno se širi tijekom nekoliko dana dosežući do 30 cm ili više u promjeru
 - Može biti topao na dodir, ali rijetko svrbi ili boli
 - Ponekad se razbistri kako se povećava, što rezultira ciljanim ili "bikovskim" izgledom
 - Može se pojaviti na bilo kojem dijelu tijela
 - Ne pojavljuje se uvijek kao "klasični" erythema migrans osip

Sl.7 Izgled tipičnog osipa (izvor CDC)

Kasniji znakovi i simptomi (dani do mjeseci nakon uboda krpelja)

- Jake glavobolje i ukočenost vrata
- Dodatni EM osip na drugim dijelovima tijela
- Paraliza lica (gubitak mišićnog tonusa ili opuštenost jedne ili obje strane lica)

- Artritis s jakim bolovima i oticanjem zglobova, osobito koljena i drugih velikih zglobova.
- Povremena bol u tetivama, mišićima, zglobovima i kostima
- Lupanje srca ili nepravilan rad srca
- Epizode vrtoglavice ili nedostatka zraka
- Upala mozga i leđne moždine
- Bol u živcima
- Prožimajući bolovi, utrnulost ili trnci u rukama ili stopalima

Sl.8 Paraliza lica (izvor: CDC)

Sl.9 Otečeno koljeno (izvor: CDC)

Liječenje: antibiotik pomaže u ranoj fazi bolesti

2.2. Krpeljni meningoencefalitis (KME)

Bolest je uzrokovana virusom koji uštrca zaraženi krpelj pri ubodu u kožu najčešće u roku 24 sata od trenutka uboda. Smatra se da je < od 1% krpelja zaraženo ovim virusom (Šumarski list 7-8/1999)

Simptomi

Mnogi ljudi zaraženi virusom krpeljnog encefalitisa (KME) nemaju simptome. Za osobe sa simptomima, vrijeme od uboda krpelja do osjećaja bolesti (razdoblje inkubacije) obično je oko 7 do 14 dana, ali može biti u rasponu od oko 4 do 28 dana.

- Često se javlja teška bolest uključujući infekciju mozga (encefalitis) ili membrane oko mozga i leđne moždine (meningitis)
 - Početni simptomi mogu uključivati groznicu, glavobolju, povraćanje i slabost
 - Nekoliko dana kasnije mogu se razviti ozbiljni simptomi uključujući zbunjenost, gubitak koordinacije, poteškoće u govoru, slabost ruku ili nogu i napadaje
 - Ponekad početni simptomi traju nekoliko dana i potpuno nestanu, ali onda se otprilike tjedan dana kasnije razviju ozbiljniji simptomi (poznati kao "dvofazna bolest")

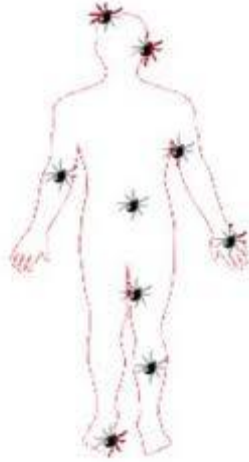
Liječenje

- Ne postoji lijek za liječenje infekcije virusom KME
- Odmor, tekućina i lijekovi protiv bolova koji se izdaju bez recepta mogu ublažiti neke simptome
- Ljudi s teškom bolešću često moraju biti hospitalizirani kako bi dobili potporu za disanje, nadoknadili izgubljenu tekućinu ili smanjili otekline u mozgu

3. OPĆE MJERE ZAŠTITE

- Obucite prikladnu odjeću i obuću za boravak u prirodi (dugi rukavi i nogavice, uvučene u čarape, zatvorene cipele). Izbjegavajte odjeću tamnih boja (krpelji se teže uočavaju) i materijale s dlačicama poput vune, flanela jer se na njih krpelji lakše uhvate
- Hodajte obilježenim stazama, izbjegavajte provlačenje kroz grmlje, ležanje na tlu, odlaganje odjevnih predmeta na grmlje
- Primijenite repelente (sredstva za odbijanje krpelja) na gole i izloženi dijelove tijela te eventualno na odjeću (koristiti prema uputi proizvođača-provjeriti upute o proizvodu)
- Pregledajte tijekom boravka u prirodi (svaka 2 do 3 sata) i nakon povratka iz prirode imate li na koži ili odjeći krpelja kako biste ga što prije odstranili. Za to obično ima dovoljno vremena jer krpelj, nakon što dospije na domaćina, dosta dugo (i više sati) „šeta“ tražeći pogodno mjesto za ubod. Pri povratku iz prirode presvucite odjeću i pažljivo pregledajte cijelo tijelo (uz pomoć druge osobe radi neuočljivih dijelova tijela). Posebno pretražite dijelove tijela s nježnijom kožom (iza uha, zatiljak, vrat, prepone, dojke, pazuhe, područje iza koljena, pupak...).

Kod djece će se često naći na glavi- to je zbog toga što je dijete nisko i više se igra u travi nego odrasli, pa lakše pokupi krpelja glavom odnosno gornjim dijelom tijela. Ako uočite krpelja što prije ga uklonite s kože

Sl.10 Tipična mjesta na tijelu na kojima se nađe krpelj

- Istuširajte se po povratku iz prirode.

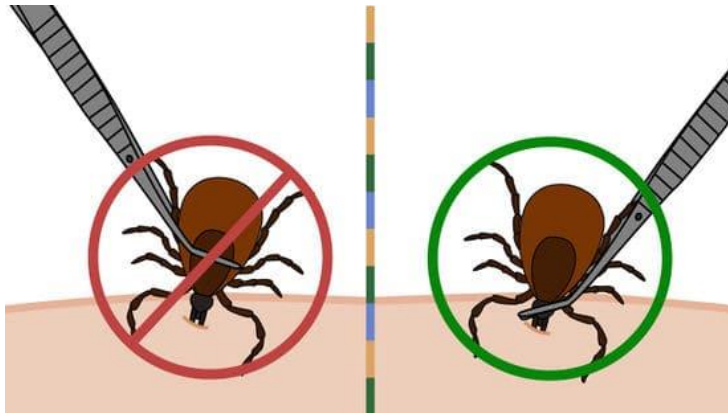
Protiv KME postoji i zaštita cjepivom. O cijepljenju se posavjetujte s epidemiologom Zavoda za javno zdravstvo u Vašoj županiji.

4. UKLANJANJE KRPELJA SA KOŽE

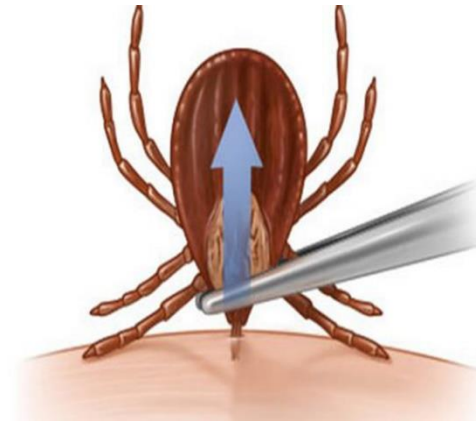
Ako ste uočili krpelja u koži važno ga je ukloniti što prije – rizik od infekcije je veći što je krpelj duže pričvršćen. Krpelja je lakše odstraniti u prvih nekoliko sati nakon uboda.

- Ako se krpelj pričvrstio, odmah ga izvadite pincetom (preporučljivo je prije oprati ruke, a pincetu prebrisati antiseptikom) zahvaćajući ga što bliže glavici, uz kožu i laganim povlačenjem bez suvišnih manipulacija izvucite iz kože. Nemojte krpelja ničim

premazivati – kremom, uljem, alkoholom, lakom za nokte, petrolejom i sl. ili „paliti“ plamenom i ne povlačite naglo, ne stišćite niti ne gnječite krpelja jer se time uzrokuje njegovo grčenje i pojačano izlučivanje veće količine uzročnika bolesti u ljudsko tijelo, pri čemu se lakše prenese zaraza ako je zaražen.

Sl.11 Nepravilan i pravilan položaj pincete prije vađenja krpelja

Sl.12 Vađenje krpelja (shema)

Sl.13 Vađenje krpelja

- Nakon odstranjivanja krpelja preporučljivo je mjesto uboda dezinficirati – premazati antiseptikom
- Informirajte se kod liječnika o bolestima koje mogu prenositi krpelji i načinima zaštite. Javite se liječniku ako uočite simptome ili ako crvenilo i ranica na mjestu uboda ne prođu nakon 3 dana (crvenilo od iritacije uboda prolazi unutar 1-3 dana)
- Ako nikako ne možete izvaditi krpelja, otiđite liječniku

Ako ste uočili krpelja na sebi – ne paničarite. I u području koje je prirodno žarište bolesti koje prenose krpelji, nisu svi krpelji zaraženi. Radi toga je statistički rizik zaraze pri ubodu jednog krpelja mali. Opasnost se povećava višestrukim i učestalim izlaganjem ubodima krpelja. Zato je važno znati kako se zaštititi. Ako prilikom vađenja krpelja glavica ostane u koži – ne paničarite. Čim je tijelo odvojeno od glavice spriječen je prijenos zaraze; možete je pokušati pažljivo izvaditi iglicom (paziti na dezinfekciju postupka), no glavicu će tijelo kao strano tijelo nakon nekog vremena samo odbaciti.

Sastavio:

Ivan Lipovac, dr.med.,spec. epidemiologije

Neosjetljivo - Non-sensitive